

Przewodnik dialogu obywatelskiego na rzecz integracji społecznej osób starszych

Grudzień 2010

Table of content

1	Słowo wstępne
1	Kontekst
2	Definicja dialogu obywatelskiego
<hr/>	
2	I. Dobre praktyki dialogu obywatelskiego w kwestii procesu starzenia
3	Dialog obywatelski obejmujący osoby starsze i ich organizacje
7	Dialog obywatelski promujący społeczną integrację osób w starszym wieku
8	Inne inicjatywy na rzecz dialogu obywatelskiego promowane przez organizacje pozarządowe
9	Regulacje prawne wspierające społeczeństwo obywatelskie i dialog obywatelski
10	Dialog obywatelski na wszystkich płaszczyznach rządzenia
<hr/>	
13	II. Zaangażowanie organizacji osób starszych w dialog obywatelski
13	Jakie są korzyści płynące z zaangażowania się w dialog obywatelski?
14	Jakie są przeszkody i wyzwania na drodze do zaangażowania się?
16	Jakie są czynniki decydujące o skutecznym zaangażowaniu się?
<hr/>	
17	III. Zalecenia w zakresie umacniania dialogu obywatelskiego
18	Zadania stojące przed organizacjami osób starszych
20	Zadania stojące przed władzami publicznymi
<hr/>	
21	Wnioski

Słowo wstępne

W ramach projektu WŁĄCZwiek, organizacje osób starszych z Bułgarii, Czech, Finlandii, Niemiec, Włoch, Polski i Słowacji oraz członkowie AGE Platform Europe stworzyły niniejszy Przewodnik dialogu obywatelskiego na rzecz integracji społecznej osób starszych (w dalszym ciągu zwanym Przewodnikiem).

Celem niniejszego Przewodnika jest zaprezentowanie przykładów dobrych praktyk dialogu obywatelskiego na temat kwestii związanych z procesem starzenia, włączając w to te, które promują społeczną integrację osób w starszym wieku. Przewodnik zawiera także propozycje na temat tego, jak najlepiej wdrażać oraz uczestniczyć w procesach dialogu obywatelskiego na każdym szczeblu podejmowania decyzji w zakresie polityki krajowej: poczynawszy od rządowych poprzez regionalne a skończywszy na lokalnych strategiach i inicjatywach, mających na celu poprawę codziennego życia osób starszych.

Przewodnik prezentuje również konkretne zalecenia. Po pierwsze, w jaki sposób organizacje osób starszych mogą zachęcić osoby starsze do odgrywania aktywnej roli w debatach politycznych i skutecznego angażowania się w proces podejmowania decyzji politycznych; po drugie, w jaki sposób same władze publiczne powinny wspierać osoby starsze i ich organizacje na rzecz trwałego dialogu obywatelskiego w zakresie podejmowania decyzji politycznych w kwestiach związanych ze starzeniem.

Żywimy nadzieję, że Przewodnik ten zostanie wykorzystany zarówno przez organizacje osób starszych jak i władze publiczne wszystkich szczebli w celu ułatwienia nawiązania szerokiego dialogu pomiędzy zainteresowanymi osobami i podmiotami.

Naszym nadrzędnym celem jest wzmocnić oraz pogłębić na szczeblu krajowym debaty na temat promocji oraz zapewnienia godności i dobra osób starszych.

Kontekst

Powszechnie znanym jest fakt, iż rosnąca liczba obywateli czuje się wykluczona z głównego nurtu politycznych i społecznych debat oraz że demokracja pośrednia (przedstawicielska) zawodzi w kwestii łagodzenia obaw i zaspokajania potrzeb ludzi. Jednocześnie społeczeństwo obywatelskie stale się rozrasta i obecnie jest szeroko reprezentowane przez organizacje pozarządowe oraz grupy, które wytoniły się z lokalnych społeczności. Ci różnorodni przedstawiciele społeczeństwa obywatelskiego stanowią nową oraz fundamentalną część demokracji i umożliwiają obywatelom wyrażanie poglądów na temat kwestii społecznych oraz wpływanie na procesy podejmowania decyzji na wszystkich szczeblach.

Organizacje osób starszych samodzielnie występujących we własnym imieniu (ang. self-advocacy) również próbują aktywnie angażować się w procesy kształtowania polityk, w celu wyrażania trosk oraz kwestii ich dotyczących. Głos zwyczajnych starszych ludzi jest w obecnych czasach niezbędny bardziej niż kiedykolwiek, ze względu na przyspieszający proces starzenia się populacji i ogólnie pogarszającą się, ze względu na kryzys, sytuację społeczną. Szeroki dialog obywatelski pomiędzy obywatelami w każdym wieku, władzami publicznymi oraz podmiotami, których decyzje wpływają na codzienne życie ludzi będzie miał rozstrzygające znaczenie w kwestii reakcji na zmiany demograficzne.

„Żywimy nadzieję, że Przewodnik ten zostanie wykorzystany zarówno przez organizacje osób starszych jak i władze publiczne wszystkich szczebli w celu ułatwienia nawiązania szerokiego dialogu pomiędzy zainteresowanymi osobami i podmiotami.”

„Głos zwyczajnych starszych ludzi jest w obecnych czasach niezbędny bardziej niż kiedykolwiek, ze względu na przyspieszający proces starzenia się populacji i ogólnie pogarszającą się, ze względu na kryzys, sytuację społeczną.”

„Dialog obywatelski jest natury ogólnej i odnosi się do polityki publicznej jako całości, podczas gdy dialog społeczny obejmuje specyficzne zagadnienia makroekonomiczne oraz jest zorganizowany wokół jasnych celów i przy udziale określonych stron - władz publicznych, pracodawców i pracowników.”

Definicja dialogu cywilnego

Nie istnieje jednolita definicja dialogu obywatelskiego. Nie jest on ani równoległy ani uzupełniający względem dialogu społecznego. Dialog obywatelski jest natury ogólnej i odnosi się do polityki publicznej jako całości, podczas gdy dialog społeczny obejmuje specyficzne zagadnienia makroekonomiczne oraz jest zorganizowany wokół jasnych celów i przy udziale określonych stron - władz publicznych, pracodawców i pracowników.

Dialog obywatelski jest bardziej zróżnicowany i globalny, ale także mniej zorganizowany. Jego relacje pomiędzy władzami publicznymi i społeczeństwem obywatelskim mogą być poprowadzone poprzez wiele kanałów, z inicjatywy każdej ze stron, przy pomocy takich środków jak spotkania „jeden na jednego”, posiedzenia, konferencje, procedury pisemnych konsultacji itp. Niniejsze struktury dialogu obywatelskiego są promowane i wdrażane głównie w kontekście europejskim jako sposób budowania porozumienia pomiędzy Unią Europejską, jej instytucjami a obywatelami.

Dialog obywatelski jest formalną dyskusją w kwestii, w której dwie lub więcej stron wyrażają przeciwstawne poglądy, a następnie szukają porozumienia, które może usatysfakcjonować każdą z nich. Dialog obywatelski może zatem zostać opisany jako:

- Raczej wzajemne relacje pomiędzy instytucjami publicznymi i organizacjami społeczeństwa obywatelskiego niż jednostronna wymiana;

- Różnorodne formy działania społeczeństwa obywatelskiego poczynając od prostego rozpowszechniania informacji, poprzez procesy konsultacji, aż do aktywnego zaangażowania w podejmowanie decyzji;
- Działania odbywające się na każdym etapie procesów decyzyjnych: ustanawianie struktur, definiowanie celów politycznych, wdrażanie, monitorowanie, ocenianie i zapewnianie „ciągu dalszego”.

I. Dobre praktyki dialogu obywatelskiego w kwestii starzenia

Różnorodność kontekstu politycznego, ekonomicznego, instytucjonalnego, prawnego czy też kulturalnego w siedmiu przestudiowanych państwach członkowskich Unii Europejskiej wyjaśnia zróżnicowanie podejścia do organizowania, rozwoju i wdrażania dialogu obywatelskiego na temat procesu starzenia oraz integracji społecznej osób starszych. Poniższe przykłady nie są ani wyczerpujące ani nie ilustrują w pełni tego, w jaki sposób dialog obywatelski jest czy powinien być zorganizowany, ułatwany oraz promowany. Przykłady te dostarczają natomiast wglądu w różnorodne inicjatywy z siedmiu krajów partnerskich projektu, promujące głos i/lub ułatwiające zwyczajnym starszym ludziom odegranie aktywnej roli w podejmowaniu decyzji oraz procesie tworzenia polityki.

Różnorodność krajów objętych projektem WŁĄCZwiek - reprezentujących zarówno zachodnio-europejskie demokracje z silnie rozwiniętym sektorem społeczeństwa obywatelskiego jak i państwa byłego bloku wschodniego, nadal znajdujące się w fazie utrwalania swych politycznych, instytucjonalnych i obywatelskich struktur - sprawia, że ich wzajemne porównanie jest bardzo trudne, czy wręcz niemożliwe. Co więcej, kraje te reprezentują różne modele organizacji politycznej, obejmujące zarówno struktury scentralizowane jak i federalne. Pomimo tego, jednym z kluczowych wniosków naszych analiz jest, iż niezależnie od kontekstu danego kraju, dialog obywatelski pozostaje koncepcją mało precyzyjną oraz, że istnieje ogólny opór ze strony decydentów wszystkich szczebli przeciwko dzieleniu się uprawnieniami decyzyjnymi ze zwykłymi obywatelami oraz ich przedstawicielami. Nie jest również zaskoczeniem, że szanse zaangażowania się organizacji reprezentujących osoby starsze w debatę na rzecz ich integracji społecznej np. w zakresie zdrowia, dobrobytu i godności, są jeszcze mniejsze.

Przykłady zebrane z siedmiu krajów-partnerów prezentują istniejące lub planowane formy współpracy w zakresie dialogu obywatelskiego na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym. Są one zarówno opartymi na prawie jak i nieformalnymi inicjatywami, które odnoszą się do ogólnego procesu tworzenia polityki, jak i konkretnie do kwestii procesu starzenia i osób starszych. Prezentujemy także niektóre przykłady, w jaki sposób same organizacje osób starszych promują dialog z podmiotami instytucjonalnymi oraz jak angażują w to osoby starsze. Te inicjatywy „u podstaw” ukazują, iż przy braku formalnych struktur dialogu obywatelskiego, organizacje osób starszych potrafią zmobilizować własne środki, wiedzę i doświadczenie aby wziąć udział w procesie tworzenia polityki oraz sformułować konkretne propozycje jej rozwoju. W rzeczy samej, determinacją wielu organizacji zrzeszających osoby starsze zastępuje brak solidnych struktur dialogu obywatelskiego, proponowanych przez rząd krajowy i władze lokalne.

Dialog obywatelski obejmujący osoby starsze i ich organizacje

Na poziomie krajowym

Krajowa Rada do Spraw Seniorów oraz Starzenia się Populacji - Republika Czeska

W 2006 r. czeski rząd ustanowił stałe ciało doradcze, obejmujące 28 reprezentantów różnych organizacji zrzeszających osoby starsze oraz urzędników z poszczególnych ministerstw, w celu regularnej wymiany poglądów w kwestiach związanych z procesem starzenia. Ogólnym celem Rady jest tworzenie warunków sprzyjających zdrowemu aktywnemu i godnemu życiu w starszym wieku. Dodatkowo, Rada promuje aktywne zaangażowanie osób starszych w kształtowanie polityk ekonomicznej i socjalnej w kontekście starzenia się społeczeństwa. Rada spotyka się przynajmniej trzy razy do roku, a jeśli jest to konieczne – ad hoc (doraźnie). Rada ma uprawnienia do bezpośredniego badania skarg obywateli. Stroną organizacyjną, techniczną i administracyjną, włączając w to rozpowszechnianie informacji o decyzjach Rady i podjętych środkach, zajmuje się sekretariat przy Ministerstwie Pracy i Spraw Socjalnych. Rada składa się z czterech grup roboczych, zajmujących się 1) zdrowiem i opieką długoterminową, 2) rynkiem pracy, nauką osób dorosłych i ochroną socjalną w powiązaniu z dochodami, 3) zwalczaniem dyskryminacji i zaangażowaniem społecznym; oraz 4) domami spokojnej starości i kwestiami opieki społecznej.

Rzecznik Praw Osób Starszych - Finlandia

Organizacje fińskich seniorów lobbowały w krajowym parlamencie na rzecz utworzenia funkcji Rzecznika Praw Osób Starszych (Aldreombudsman). Jego rolą ma być zapewnienie stałej łączności pomiędzy organizacjami reprezentującymi osoby starsze a rządem krajowym, w celu przekazywania każdej istotnej kwestii oraz, jeśli to konieczne, prowadzenia mediacji w sprawach nierespektowania praw osób starszych. Podstawową zasadą działania Rzecznika Praw Osób Starszych powinno

„... jednym z kluczowych wniosków naszych analiz jest, iż niezależnie od kontekstu danego kraju, dialog obywatelski pozostaje koncepcją mało precyzyjną oraz że istnieje ogólny opór ze strony decydentów wszystkich szczebli przeciwko dzieleniu się uprawnieniami decyzyjnymi ze zwykłymi obywatelami oraz ich przedstawicielami.”

“... przy braku formalnych struktur dialogu obywatelskiego, organizacje osób starszych potrafią zmobilizować własne środki, wiedzę i doświadczenie aby wziąć udział w procesie tworzenia polityki oraz sformułować konkretne propozycje jej rozwoju.”

„Celem poniżej wymienionych organów przedstawicielskich, angażujących seniorów na szczeblu regionalnym i lokalnym, jest nie tylko informowanie i doradzanie władzom publicznym w sprawach związanych z kwestiami starzenia się, ale także inicjowanie działań w imieniu oraz na rzecz społeczności osób starszych.”

być zaangażowanie organizacji osób starszych w dyskusję. Doświadczenie oraz wiedza osób starszych muszą bowiem zostać wykorzystane w procesie kształtowania decyzji politycznych, nie tylko w odniesieniu do tematów bezpośrednio związanych z zaawansowanym wiekiem, ale także w szerszym kontekście, na przykład w związku z edukacją, zatrudnieniem, usługami publicznymi itp.

Parlamentarny Zespół do spraw Osób Starszych-Polska

Parlamentarny Zespół do spraw Osób Starszych został utworzony w 2008 r z inicjatywy Senatu Rzeczypospolitej Polskiej. Jego celem jest zmobilizowanie członków Sejmu i Senatu na rzecz kształtowania długoterminowej strategii dotyczącej osób starszych oraz włączenie kwestii starzenia się w główny nurt rozwoju polityki, w szczególności w ramach przedkładanych inicjatyw ustawodawczych. Aby zapewnić, iż polityka na szczeblu krajowym oraz lokalnym bierze pod uwagę potrzeby osób starszych, Zespół promuje i wspiera zasadę udziału organizacji osób starszych w politycznej debacie np. poprzez zaangażowanie krajowej sieci koordynującej działania organizacji seniorów, *Forum50+*. Jej członkowie mają dostęp do planu prac Zespołu i są regularnie zapraszani na jego spotkania. Parlamentary Zespół zapewnia także użyteczne kanały rozpowszechniania i komunikowania politykom oraz opinii publicznej informacji dotyczących potrzeb starszych ludzi. Obecnie Zespół pracuje nad propozycją poprawki do Ustawy o Samorządzie Lokalnym, dotyczącej obowiązku konsultowania z organizacjami osób starszych założeń polityki lokalnej przez organy samorządowe.

Na poziomie regionalnym i lokalnym

Celem poniżej wymienionych organów przedstawicielskich, angażujących seniorów na szczeblu regionalnym i lokalnym, jest nie tylko informowanie i doradzanie władzom publicznym w sprawach związanych z kwestiami starzenia się, ale także inicjowanie działań w imieniu oraz na rzecz społeczności osób

starszych. Parlamente Seniorów, Rady Seniorów oraz Centra Społeczne pełnią także rolę obserwatorów i strażników (ang. watchdog) monitorujących wdrażanie decyzji politycznych, które mają bezpośredni wpływ na osoby starsze. Ich inicjatywy obejmują różnorakie przedsięwzięcia począwszy od organizowania działań społeczno-kulturalnych dla osób starszych, poprzez tematyczne debaty wśród lokalnych społeczności (np. na temat solidarności pomiędzy pokoleniami), aż do aktywnego zaangażowania w rozwój polityki i procesy decyzyjne dotyczące osób starszych (np. ustalanie cen za energię elektryczną, przyznawanie zasiłków mieszkaniowych dla najbardziej potrzebujących, dostosowanie infrastruktury transportowej do potrzeb osób niepełnosprawnych itp.). Ustanawianie zarówno Rad Seniorów jak i Parlamentów Osób Starszych nie jest jednakże obowiązkowe w wymienionych krajach, co ogranicza ich rzeczywistą rolę i wpływ na proces podejmowania decyzji politycznych.

W **Bułgarii** istnieje niewiele ciał przedstawicielskich, reprezentujących lub działających na rzecz osób starszych. Istniejące rady publiczne jednoczą obywateli z różnych obszarów społeczeństwa w celu stworzenia dynamicznego i pozytywnego otoczenia dla uczestnictwa w procesie podejmowania decyzji politycznych. Rady te mają charakter dobrowolny i niezależny oraz istnieją na szczeblu krajowym, regionalnym, komunalnym i lokalnym. Obecnie istnieje około 60 rad publicznych zarejestrowanych na szczeblu krajowym, 40 na poziomie regionalnym oraz ponad 50 rad publicznych na poziomie komunalnym. Rady działające na poziomie lokalnym realizują najszerzą gamę różnorodnych inicjatyw. Odnoszą się one do problemów, z którymi borykają się poszczególne grupy w populacji, w tym osoby starsze, oraz promują aktywny udział obywateli w rozwoju i wdrażaniu lokalnych planów, strategii i projektów. Dla przykładu, Konsultacyjna Rada w Lozencz, jendej z dzielnic Sofii, jednocząca przedstawicieli z 10 organizacji obywatelskich, udziela ekspertyz i rad w zakresie praktyk zarządzania lokalną polityką oraz rozwoju obywatelskiego zaangażowania, a także umocnienia dialogu

między administracją a obywatelami. Jednym z dorocznych wydarzeń, organizowanych przez Radę jest Europejski Dzień Solidarności pomiędzy Pokoleniami. Innym przykładem jest Rada Publiczna do Spraw Osób Starszych (której przewodniczy burmistrz), ustanowiona w okręgu miejskim Russe, w ramach której różne organizacje pracujące z oraz na rzecz osób starszych wspólnie omawiają potencjalne działania.

W **Republice Czeskiej** organizacje osób starszych angażują seniorów w debatę polityczną poprzez nieformalne i doraźne grupy przedstawicielskie, działające przy wsparciu władz miejskich np w Pradze. Podczas takich spotkań, osoby starsze mogą kierować swoje prośby i żądania bezpośrednio do zaproszonych przedstawicieli, takich jak pracownicy opieki społecznej. Takie małe, zaangażowane grupy mogą być skuteczne w mobilizowaniu osób starszych do wyrażania opinii w szczególnych momentach np. przed głosowaniem w lokalnym referendum. Także inne władze miejskie w kraju, dla przykładu w Ústí nad Labem i Roudnice nad Labem, również aktywnie angażują starszą populację w dyskusje na temat planowania opieki socjalnej na szczeblu lokalnym. W obu tych miastach istnieją także grupy robocze zajmujące się kwestiami opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi. W Ústí nad Labem istnieje także Rada Seniorów, ustanowiona w celu pomocy władzom miejskim, a przedstawiciele osób starszych pełnią rolę doradcą w ramach miejskiej komisji do spraw zdrowia.

W **Finlandii miejskie Rady Seniorów** nie są obowiązkowe. Jednakże około 92% obywateli seniorów powyżej 65-roku życia żyje w powiecie lub gminie mającymi taką Radę. Przedstawiciele organizacji osób starszych są także członkami lokalnych Rad Seniorów. Organy samorządowe mogą zdecydować w jakiś sposób zorganizować wspomniane ciała doradcze. Niniejsze Rady Seniorów działają aktywnie w debatach na temat lokalnych strategii. Podejmują także inicjatywy w różnych kwestiach, dotyczących osób starszych, takich jak dostosowanie infrastruktury w planowaniu miejskim, opiece zdrowotnej, aktywności rekreacyjnej itp. Jednocześnie

Rady te nie posiadają żadnych formalnych uprawnień w procesie podejmowania decyzji. Gdyby organy samorządowe miały obowiązek ustanawiania Rad Seniorów, ich rola jako ciała doradczego byłaby silniejsza.

W **Niemczech** publiczny udział seniorów w podejmowaniu decyzji politycznych jest zorganizowany zarówno na szczeblu regionalnym jak i lokalnym. Istnieje silny związek pomiędzy inicjatywami przedstawicielskimi na wszystkich szczeblach władzy, w celu zapewnienia bardziej efektywnego mechanizmu udziału obywateli w rozwoju polityki. Następujące przykłady opisują tę wielopłaszczyznową strukturę dialogu obywatelskiego w odniesieniu do kwestii starzenia.

Memorandum na rzecz na rzecz zaangażowania osób starszych w politykę i proces podejmowania decyzji na poziomie lokalnym

Memorandum na rzecz „Udziału w kształtowaniu i podejmowaniu decyzji: obywatele seniorzy w ich lokalnych społecznościach” zostało wydane na szczeblu federalnym w 2008 r., w celu kreowania pozytywnego wizerunku aktywnego starzenia się. Kładzie ono również nacisk na promowanie większego udziału starszych mężczyzn i kobiet w procesie podejmowania decyzji politycznych. Memorandum zostało opracowane pod przewodnictwem stowarzyszenia BAGSO (Bundesarbeitsgemeinschaft der Senioren-Organisationen), przy współpracy z innymi organizacjami osób starszych oraz pozarządowymi, federalnymi władzami publicznymi, kościołami, instytucjami świadczącymi usługi publiczne, grupami świadczącymi opiekę społeczną itp. Memorandum dostarcza wskazówek dla federalnego programu „Aktywne Starzenie” oraz wspiera władze lokalne w rozwoju struktur trwałego udziału i zaangażowania seniorów w życie społeczności. Między 2008 a 2010 r., ponad 150 miejskich władz samorządowych otrzymało fundusze pilotażowe (10 000 euro każdy) w celu zidentyfikowania opinii i żądań osób starszych wyrażanych oddolnie w ramach debat prowadzonych na lokalnych forach. Niniejsza inicjatywa doprowadziła do opracowania konkretnych propozycji projektów lokalnych społeczności,

które zostały ostatecznie wdrożone we współpracy z osobami starszymi. Wybrane projekty były finansowane, monitorowane i oceniane przez Federalne Centrum Badawcze do spraw Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego.

Ustawa regionalna regulująca kwestie partycypacji seniorów

Ustawa „Seniorenmitwirkungsgesetz”, wydana w 2010 r i przygotowana we współpracy Federalnego Ministerstwa ds. Spraw Socjalnych i Zdrowia z Radą Obywateli Seniorów kraju związkowego (Bundesland) Mecklenburg-Vorpommern (LSB MV), ma na celu ułatwienie osobom starszym udziału w planowaniu polityk oraz definiuje rolę LSB MV jako agencji zarządzającej. Ustawy wspierające regionalne Rady Obywateli Seniorów istnieją w innych częściach Niemiec np. w stołecznym regionie Berlina od 2006 r. lub są w trakcie przygotowań np. w Wolnym Kraju Turyngii. Wszystkie te regionalne Rady mają na celu rozwój kultury obywatelskiego udziału seniorów i ich organizacji, a ostatecznie ustanowienie struktur formalnych na rzecz aktywnego zaangażowania osób starszych w proces podejmowania decyzji politycznych na szczeblu lokalnym.

Regionalna Rada Obywateli Seniorów w Mecklenburg – Vorpommern

Regionalna Rada Obywateli Seniorów w Mecklenburgu–Vorpommern (LSB MV) wspiera oraz szerszy udział osób starszych w polityce we wszystkich powiatach (Landkreis) i miastach tego szybko starzejącego się kraju związkowego. Rada angażuje obywateli seniorów w polityczne planowanie na szczeblu międzypowiatowym poprzez organizowane regularne tzw. regionalne fora. Co więcej, LSB MV inicjuje i rozwija inne formy politycznego udziału seniorów w polityce, takie jak np. Parlament Seniorów, w ramach którego formułowane są żądania do decydentów. Dla przykładu, zwołany z inicjatywy LSB MV VI Parlament Seniorów, przyjął w czerwcu 2010 r. wniosek w zakresie „Środków w celu zapobiegania ubóstwu w starszym wieku i zabezpieczeniu wypłaty emerytur”. Ostatnio Rada opublikowała zalecenia dotyczące walki z ubóstwem

w starszym wieku i odnoszące się do wszystkich poziomów rządzenia.

Udział osób starszych na szczeblu lokalnym jest organizowany przez lokalne Rady Seniorów - obecnie istnieje ponad 1200 takich podmiotów. Niniejsze organizacje przedstawicielskie działają na przedwstępnym etapie procesu podejmowania decyzji politycznych, zanim inicjatywy ustawodawcze trafią do związkowych parlamentarzystów. Lokalne Rady Seniorów ułatwiają także komunikację pomiędzy osobami starszymi a politykami oraz administracją publiczną np. przekazują decydentom informacje zebrane i udokumentowane w terenie. i . Działając w bliskości lokalnych realiów społecznych, Rady Seniorów pozwalają osobom starszym poddać pod dyskusję różnorodnych kwestii, które dotyczą bezpośrednio zarówno ich własną jak i inne grupy pokoleniowe, tym samym przyczyniając się do umocnienia ogólnej spójności społecznej.

Międzysektorowa koordynacja w kwestiach starzenia

W Niemczech na szczeblu komunalnym należy również odnotować rozwój struktur międzysektorowej koordynacji w kwestiach starzenia . Dla przykładu, organizacja „Przyszłość Osób Starszych” w Arnshagen łączy istniejące struktury promowania pracy wolontaryjnej i udziału seniorów (rady obywateli seniorów, biura obywateli seniorów i trenerzy) z nowopowstającymi stowarzyszeniami i profesjonalnymi ciałami doradczymi. Także inne innowacyjne programy, jak choćby „NAIS - Nowe Formy Starzenia się w Miastach” Fundacji Bertelsmann, dostarczają ciekawych przykładów sposobów, służących do promowania udziału osób starszych w kształtowaniu lokalnej polityki.

We **Włoszech** istnieje około 10 000 Centrów Osób Starszych, które poprzez różnorakie działania o charakterze społecznym, edukacyjnym i rekreacyjnym promują współpracę pomiędzy osobami starszymi, zachęcając je i angażując w życie lokalnych społeczności. Te lokalne centra stanowią także punkty ogniskujące i przekazujące opinie osób starszych, w taki sposób, aby zostały one usłyszane

w dyskusji na temat kwestii ich dotyczących. Centra są zarządzane autonomicznie przez osoby starsze i ich organizacje, ale w oparciu o zasady wypracowane wspólnie z administracją komunalną w ramach dorocznych programów działalności tj. wsparcie finansowe jest dostarczane centrom przez władze komunalne. Wpływ tychże centrów na procesy podejmowania decyzji politycznych jest jednakże ograniczony, z uwagi na niewiążący charakter procedur konsultacyjnych. Skuteczne wysłuchanie głosów osób starszych jest raczej kwestią indywidualnej postawy poszczególnych urzędników miejskich.

W ramach reform instytucjonalnych w **Polsce** po 1989 r., została przyjęta Ustawa o Samorządzie Terytorialnym, której celem było przywrócenie samorządów lokalnych. Zgodnie z Ustawą, władze samorządowe są prawnie zobligowane do współpracy z organizacjami pozarządowymi (NGOs). W ostatnich latach, zgodnie z zasadą szerokiego udziału obywatelskiego, promowanego przez powyższą Ustawę, powstało kilkanaście miejskich i gminnych Rad Seniorów. Rady te są ciałami doradczymi władz samorządowych i są dostępne dla osób powyżej 60 roku życia, przedstawiciele społeczeństwa obywatelskiego, urzędników miejskich oraz innych decydentów na szczeblu samorządowym.

Na Słowacji, zaangażowanie osób starszych w polityczną debatę jest w dużym stopniu oparte o inicjatywy oddolne. Osoby starsze, na szczeblu lokalnym i regionalnym, są zaangażowane poprzez swoje własne organizacje i stowarzyszenia. Dla przykładu, *Forum Pre Pomoc Starsim*, organizacja seniorska typu self-advocacy, działającą we własnym imieniu jej członków na terenie całego kraju, regularnie organizuje tzw. aktywne grupy przedstawicielskie mające na celu dyskusje oraz monitorowanie problemów i potrzeb osób starszych w ich lokalnych społecznościach. Tego rodzaju „praca u podstaw” polega na zbieraniu poprzez wywiady „twarzą w twarz” lub telefoniczne, sondaże i ankiety danych na tematy takie jak dyskryminacja i przemoc wobec osób starszych, wykluczenie

spoteczne, izolacja itp. W celu wzmocnienia głosu osób starszych, *Forum Pre Pomoc Starsim* z własnej inicjatywy powołało w 2008 r. do życia Parlament Seniorów. Poprzez ich mobilizowanie oraz umożliwianie im dostępu do polityków wszystkich szczebli, Parlament dąży do uzyskania szerokiego konsensusu na rzecz realizacji potrzeb seniorów oraz ich wpływu na kształtowanie polityk na wszystkich szczeblach władzy. Parlament Seniorów pracował ostatnio nad różnorodnymi inicjatywami dotyczącymi ustawodawstwa krajowego, które ma wpływ na osoby starsze np. Ustawa o Opiece Społecznej oraz nad poprawkami do krajowej ustawy dotyczącej dochodu minimalnego.

Dialog obywatelski promujący społeczną integrację osób w starszym wieku

Sieć NGOs pracująca z oraz na rzecz osób starszych - Bułgaria

Przedstawiciele z ponad 20 organizacji z całego kraju, pracujących z oraz na rzecz osób starszych, utworzyli nieformalną sieć w celu wzmocnienia społecznej integracji osób w starszym wieku. Sieć ta jest otwartym forum dla wyrażenia refleksji oraz debatowania na temat promowania jakości życia i pomyślności w starszym wieku. Działa ona także jako katalizator dla uzgodnienia wspólnych działań i stanowisk w imieniu osób starszych. Istotną część jego działań dotyczy promocji udziału osób starszych w procesie rozwoju polityki. Sieć jest dostępna dla każdej organizacji seniorów, która jest zainteresowana dzieleniem informacji i współpracą z organizacjami rówieśniczymi na terenie całego kraju. Jej celem jest umocnienie dialogu obywatelskiego na temat społecznej integracji osób w starszym wieku oraz stymulacja skutecznego i regularnego procesu konsultacji z osobami starszymi i ich organizacjami. Sieć zachęca swoich członków do aktywnego udziału w wywieraniu presji na decydentów, to jest promowaniu ich pozycji oraz lobbowaniu krajowych i lokalnych władz oraz instytucji w tym zakresie.

Program Społecznej Integracji na Poziomie Lokalnym „Społecznie Integrujące Miasto” - Niemcy

Ten Federalny Program, rozpoczęty w 1999 r., jest nowatorską inicjatywą lokalną, której celem jest zaangażowane podejście do procesu podejmowania decyzji politycznych w kwestii rozwoju miejskiego. Program dąży do rozwinięcia aktywnego udziału ludzi dotkniętych ubóstwem i społecznym wykluczeniem, wraz z reprezentującymi ich organizacjami, w procesie podejmowania decyzji politycznych. Inicjatywa promuje także współpracę pomiędzy wszystkimi zainteresowanymi osobami i podmiotami na poziomie lokalnym. Na przykład, program ten sfinansował ostatnio projekty, które wspomagają obywatelską aktywność społeczności emigrantów. Pragną oni bowiem w szczególności być częścią szerszego społeczeństwa, obejmującego inne grupy wiekowe i populacje. W odpowiedzi, program „Społecznie Integrujące Miasto” skupił się na promowaniu spójności społecznej w kontekście lokalnym oraz dążył do zaspokojenia bardzo specyficznych potrzeb, starszych emigrantów w kontekście szerszej lokalnej społeczności.

Strategia Rzecznika Praw Obywatelskich na Rzecz Zwalczenia Ubóstwa - Polska

Polski Rzecznik Praw Obywatelskich jest organem rządowym, który reprezentuje interesy społeczeństwa, poprzez rozpatrywanie i ustosunkowywanie się do skarg, składanych indywidualnie przez obywateli. Odgrywa on także istotną rolę w ochronie i rozwoju świadomości na temat praw osób starszych. Tego rodzaju inicjatywy są zazwyczaj przygotowywane w porozumieniu z organizacjami zrzeszającymi osoby starsze. Jakkolwiek nie będąc bezpośrednio zaangażowanym w proces kształtowania krajowej polityki w zakresie społecznej integracji, Biuro Rzecznika przygotowuje z własnej inicjatywy Strategię na Rzecz Zwalczenia Ubóstwa w Polsce. Od 2008 r., kwestie dotyczące osób starszych zostały włączone do powyższej Strategii, a główne polskie organizacje zrzeszające seniorów biorą udział w pracach przygotowawczych nad jej formułowaniem

np. poprzez jednodniową konferencję organizowaną corocznie w październiku, która jest poświęcona analizie ryzyka ubóstwa.

Inicjatywy dialogu obywatelskiego promowane przez organizacje pozarządowe

Forum Udziału Obywatelskiego - Bułgaria

Forum Udziału Obywatelskiego jest niezależną i nieformalną platformą organizacji pozarządowych, mających na celu wpływanie na politykę rządu. Praca Forum, które składa się z ponad 80 członków, odbywa się na zasadzie tworzenia różnych grup roboczych oraz poprzez zgromadzenie ogólne. Członkowie Forum łączą swoje siły i umiejętności aby promować regularny i stały udział społeczny w procesie podejmowania decyzji politycznych na szczeblu lokalnym, regionalnym i krajowym. Forum odgrywa również rolę obserwatora i stosuje nacisk na władze rządowe w zakresie zaangażowania obywateli w proces rozwoju i wdrażania polityk lokalnych. W tym aspekcie, członkowie lobbują na rzecz jasnych regulacji prawnych, dotyczących udziału obywatelskiego w procesie podejmowania decyzji politycznych na wszystkich szczeblach władzy. Starają się także tworzyć partnerstwo i współpracę z władzami samorządowymi, respektującymi i stosującymi mechanizmy odpowiedzialnego i przejrzystego tworzenia polityk lokalnych, włączając dialog z obywatelami.

Platformy dyskusji politycznych - Finlandia

Fińskie organizacje krajowe, reprezentujące seniorów, utworzyły nieformalną sieć, zwaną EETU/PIO. Sieć umożliwia jej członkom organizowanie tematycznych platform dyskusyjnych na różne tematy związane z kwestiami starzenia. Wyniki wspólnej wymiany myślisocylują pomiędzy składaniem wniosków i petycji w zakresie bieżącego rozwoju kierunków w polityce, podejmowaniem działań dotyczących

osób starszych, uzgadnianiem wspólnego stanowiska w konkretnych kwestiach, aż po składanie własnych wniosków w zakresie inicjatywy ustawodawczej. Istnieją także plany stworzenia struktury dla istniejących form współpracy pomiędzy organizacjami pozarządowymi wszystkich sektorów i ministerstwami, w celu ułatwienia przyszłych procesów konsultacyjnych. Głównym celem jest stworzenie modelu poprawy zaangażowania osób starszych w dialog ze społeczeństwem obywatelskim w najwcześniejszym stadium procesu kształtowania polityk lokalnych.

Forum Organizacji Pozarządowych – Włochy

We Włoszech organizacje społeczeństwa obywatelskiego walczą o możliwość udziału w debacie z krajową i lokalną administracją publiczną. Aby umocnić swoją pozycję, powstało, na szczeblu krajowym i lokalnym, stałe Forum Organizacji Pozarządowych (Forum Permanente Del Terzo Settore), w którym uczestniczy wiele stowarzyszeń osób starszych. Jego rolą jest stworzenie struktury dialogu zarówno z władzami lokalnymi oraz rządem, jak i omawianie technicznych aspektów funkcjonowania organizacji pozarządowych, takich jak sprawy podatkowe i finansowe.

Regulacje prawne wspierające społeczeństwo obywatelskie i dialog obywatelski

W większości przestudiowanych państw istnieją ogólne regulacje lub struktury prawne, służące wspieraniu tworzenia i funkcjonowania organizacji społeczeństwa obywatelskiego, w tym reprezentujące również osoby starsze.

Standardy konsultacji społecznych – Bułgaria

Wprowadzone w 2010 r. standardy konsultacji społecznych wiążą rząd w procesie przygotowywania dokumentów o charakterze normatywnym i politycznym.

Standardy te zostały przyjęte przez Radę do Spraw Reform Administracyjnych, której przewodniczy wicepremier w oparciu o rekomendacje bułgarskich organizacji społeczeństwa obywatelskiego, a także zainspirowane przez dobre praktyki krajów Unii Europejskiej, promujące zaangażowanie społeczeństwa obywatelskiego w proces podejmowania decyzji politycznych. Procedura konsultacji zaczyna się w momencie opublikowania wstępnych projektów na portalu przeznaczonym dla dokumentów państwowych (www.strategy.bg) przez okres nie krótszy niż 30-dni. W tym czasie obywatele oraz organizacje społeczne zgłaszają swoje rekomendacje i sugestie zmian. W zależności od stopnia złożoności dokumentu, okres ten może zostać w razie potrzeby przedłużony. Następnie oczekuje się, że władze administracji publicznej zaangażują wszystkich zainteresowanych w negocjacje. Krajowe standardy konsultacji społecznych są pierwszym krokiem w kierunku bardziej przejrzystego sposobu podejmowania decyzji oraz odpowiedzialnego rządzenia.

Krajowe Forum na Rzecz Aktywności i Udziału Społecznego – Niemcy

W Niemczech, umacnianie społeczeństwa obywatelskiego jest promowane przez Rząd Federalny, który używa w tym celu ram prawnych, ustanowionych przez Ministerstwo ds. Rodziny, Seniorów, Kobiet i Młodzieży. Mają one doprowadzić do poprawy struktury i warunków instytucjonalnych na rzecz szerokiego zaangażowania obywatelskiego, na przykład, poprzez promowanie wspólnych standardów, podobnych do tych, rozwiniętych przez federalną legislację dla organizacji świadczących usługi na zasadzie wolontariatu. Taka akcja na szczeblu federalnym ma na celu danie bodźca dla aktywnego udziału społecznego na szczeblu krajowym, podczas gdy bezpośrednia pomoc dla działaczy społeczeństwa obywatelskiego jest udzielana u podstaw. Krajowe Forum na Rzecz Aktywności i Udziału Społecznego, BBE – *Bundesnetzwerk Burgerschaftliches Engagement* jest koordynowane przez niemiecką krajową sieć na rzecz społeczeństwa obywatelskiego, która łączy rząd federalny, Bundestag, Kraje Federalne,

“Promowanie dobrobytu oraz jakości życia osób starszych zależy nie tylko od istnienia zorganizowanej i przejrzystej struktury dialogu obywatelskiego, ale co również ważne od zdolności współtworzenia i koordynowania procesu kształtowania polityki społecznej na każdym poziomie pomiędzy zainteresowanymi stronami, włączając w to organizacje seniorskie.”

“Struktury oraz inicjatywy partycypacyjne, takie jak rady seniorskie, ułatwiają nawiązać kontakt pomiędzy społecznością lokalną a władzami i w rezultacie zaproponować rozwiązania pełniej odnoszące się ich najbliższego środowiska oraz potrzeb.”

miejskie władze administracji publicznej, organizacje patronackie, lokalne agencje społeczne, kościoły oraz przedstawiciele sektora przemysłowego i badawczego. W procesie tym bierze udział kilkanaście organizacji zrzeszających osoby starsze.

Krajowe Obserwatoria na Rzecz Organizacji Społecznych oraz Pracy Wolontaryjnej – Włochy

We Włoszech, współpraca pomiędzy społeczeństwem obywatelskim a władzami publicznymi jest regulowana przez krajowe i regionalne normy prawne, jednakże dialog obywatelski jako taki nie jest ani zdefiniowany ani nie posiada określonej struktury. Istnieją krajowe regulacje prawne odnoszące się do różnych obszarów działania społeczeństwa obywatelskiego: polityki socjalnej, wolontariatu oraz świadczeń opieki społecznej. Dwa pierwsze obszary prawne tj. organizacje socjalne i praca wolontaryjna ustanowiły krajowe Obserwatoria ('Osservatorio Nazionale dell'Associazionismo' and 'Osservatorio Nazionale del Volontariato'), w które są zaangażowane organizacje społeczne. Te dwa obserwatoria pomagają rządowi nie tylko w promowaniu inicjatyw oddolnych, ale także w przygotowywaniu i monitorowaniu procesu podejmowania decyzji politycznych. Prawo dotyczące świadczenia usług przez opiekę społeczną przewiduje także, iż władze państwowe powinny angażować przedstawicieli sektora pozarządowego w tworzenie, organizowanie oraz wdrażanie krajowych i lokalnych strategii na rzecz opieki społecznej.

Ustawa o Organizacjach Pożytku Publicznego – Polska

Ustawa o Organizacjach Pożytku Publicznego, wprowadzona w życie w 2003 r., a znowelizowana w 2010, dotyczy wielu kwestii związanych ze współpracą pomiędzy władzami i organizacjami typu non-profit. Ustawa stanowi, że władze administracji publicznej powinny udzielać wsparcia w każdej sytuacji wykonywania zadań publicznych przez organizację pozarządową, w zakresie jej statutowych celów. Co więcej, niniejsza Ustawa stanowi, że władze administracji publicznej

powinny przekazywać wykonywanie zadań publicznym organizacjom pozarządowym. Ta sama Ustawa powołała również do życia Radę Działalności Pożytku Publicznego, będącą ciałem doradczym w gabinecie Ministra ds. Pracy i Polityki Społecznej, w której skład weszli reprezentanci zarówno z sektora pozarządowego jak i z centralnej i lokalnej administracji państwowej. Jakkolwiek Ustawa odnosi się do wszystkich organizacji społecznych, stanowi ona istotne narzędzie ułatwiające zaangażowanie organizacji osób starszych w proces kształtowania polityki społecznej. Ustawa zachęca lokalne władze samorządowe do ustanowienia struktur organizacyjnych dla konsultacji publicznych w procesie przygotowywania propozycji ustawodawczych na szczeblu lokalnym. Konsultacje powinny obejmować wszystkie zainteresowane podmioty w tym organizacje pozarządowe.

Dialog obywatelski na wszystkich poziomach rządzenia

Promowanie dobrobytu oraz jakości życia osób starszych zależy nie tylko od istnienia zorganizowanej i przejrzystej struktury dialogu obywatelskiego, ale co również ważne od zdolności współtworzenia i koordynowania procesu kształtowania polityki społecznej na każdym poziomie pomiędzy zainteresowanymi stronami, włączając w to organizacje seniorskie. Istnieje zatem konieczność podjęcia wspólnego wysiłku, w celu wzajemnego umacniania wiedzy, kompetencji i inicjatywy, tak aby dialog obywatelski, raz ustanowiony, zapewnił skuteczną i wyraźną zmianę w życiu osób starszych. Proces starzenia się będzie miał wpływ na wszystkie grupy wiekowe w społeczeństwie. Fakt ten legitymizuje żądanie organizacji osób starszych do zabierania bezpośredniego głosu w debacie nad kształtowaniem polityki społecznej. Podejmowanie decyzji na szczeblu lokalnym, regionalnym, krajowym i europejskim musi zostać skoordynowane i powiązane ze sobą w celu odpowiedniego wsparcia dla polityki w zakresie kwestii starzenia.

Tworzenie polityki społecznej, która jest bliska życiu obywateli

Uczestnictwo organizacji pozarządowych w procesie kształtowania polityki społecznej różni się w zależności od poziomu, na którym one funkcjonują. Dla organizacji działających lokalnie, w bliskości zwykłych ludzi, ale i lokalnych decydentów, łatwiej jest zainicjować debatę, złożyć propozycję lub zareagować na konkretne działania. Na poziomie lokalnym dialog obywatelski jest blisko związany z codziennymi troskami i problemami obywateli. Struktury oraz inicjatywy partycypacyjne, takie jak rady seniorskie, ułatwiają nawiązać kontakt pomiędzy społecznością lokalną a władzami i w rezultacie zaproponować rozwiązania lepiej odnoszące się do najbliższego środowiska oraz potrzeb. Używanie narzędzi konsultacyjnych takich jak lokalne ankiety, referenda, bezpośrednie spotkania itp. jest łatwiejsze i częstsze w przypadku geograficznej bliskości pomiędzy obywatelami, ich przedstawicielami oraz podmiotami instytucjonalnymi.

Bliskość geograficzna zainteresowanych podmiotów może ułatwiać dialog obywatelski i umożliwiać osiągnięcie porozumienia w kwestii tego, co jest najkorzystniejsze dla społeczności lokalnej. Dialog obywatelski na najniższym poziomie jest integralną częścią demokracji bezpośredniej, w której indywidualni obywatele, ich przedstawiciele, grupy interesu i decydenci razem kształtują i wdrażają politykę społeczną.

Istnieją jednakże liczne utrudnienia we wdrażaniu takiego powszechnie łączącego dialogu obywatelskiego. Poniżej opisane przeszkody strukturalne, organizacyjne, ale także psychologiczne uniemożliwiają władzom administracji publicznej właściwe odniesienie się do trosk obywateli, w tym i osób starszych.

Trudności w dostępie i kształtowaniu polityki społecznej na szczeblu krajowym

Tworzenie polityki jest kompleksowym, skomplikowanym i pracochłonnym procesem, w szczególności na poziomie centralnym, gdzie strategie krajowe oraz

legislacyjne są opracowywane, wdrażane, monitorowane, oceniane, ponownie formułowane oraz nowelizowane. Jednakże większość decydentów i polityków nie docenia zdolności społeczeństwa obywatelskiego do odgrywania aktywnej roli w procesie kształtowania polityki na tym poziomie i ma tendencję do odsuwania organizacji oddolnych od tego procesu. W konsekwencji organizacje sektora pozarządowego muszą walczyć o udział w debacie nad kształtem polityk i odegranie aktywnej roli w opracowaniu krajowych strategii.

Dostęp do procesu tworzenia polityki społecznej oraz możliwości wpływania na ich kształt jest także niejednakowy pomiędzy samymi organizacjami. Te, funkcjonujące w stolicach i/lub dużych miastach, mają łatwiejszy dostęp do niezbędnych informacji, mogą kontaktować się bezpośrednio z odpowiednimi decydentami, składać propozycje lub przedstawiać stanowiska itp. Natomiast organizacje społeczne z obszarów peryferyjnych, z dala od kręgów władzy, mają większe trudności z dostępem do władz administracji państwowych na szczeblu krajowym, a w rezultacie, z zaangażowaniem się w stałą debatę w zakresie kształtowania polityki społecznej.

Słabe punkty koordynacji między-płaszczyznowej

Mnożenie się procesów tworzenia polityki społecznej na szczeblu krajowym może skutkować rozwojem polityki, która nie będzie przystawać do lokalnych realiów w szerszym aspekcie lub nie będzie zabezpieczać specyficznych potrzeb grup ludzi na poziomie lokalnym. Jeżeli krajowe strategie lub programy mają na celu wniesienie pozytywnych zmian w życie ludzi, muszą w pełni brać pod uwagę lokalny kontekst społeczny, ekonomiczny i kulturalny. Aby tak się stało, niezbędna jest koordynacja w zakresie tworzenia polityki społecznej pomiędzy władzą wszystkich szczebli. W rezultacie, może to ułatwić dostosowanie krajowych strategii i polityk do specyficznego, lokalnego kontekstu.

Na równi odnosi się to do organizacji sektora pozarządowego, które aktywnie

“... większość decydentów i polityków nie docenia zdolności społeczeństwa obywatelskiego do odgrywania aktywnej roli w procesie kształtowania polityki...”

“... organizacje społeczne z obszarów peryferyjnych, z dala od kręgów władzy, mają większe trudności z dostępem do władz administracji państwowych na szczeblu krajowym, a w rezultacie, z zaangażowaniem się w stałą debatę w zakresie kształtowania polityki społecznej.”

„... instytucje UE wspólnie odpowiadają za zapewnienie społeczeństwu obywatelskiemu, które ucieleśnia aspiracje i interesy obywateli Unii, aktywnego udziału w formułowaniu polityki społecznej i procesów w niej zachodzących.”

„... istnieje konieczność stworzenia ram prawnych dla dialogu obywatelskiego, które ustanowią reguły i wyklarują cele tego procesu.”

wpływają na tworzenie polityki na szczeblu krajowym. Mogą one skutecznie wpływać na rozwój kształtowania polityki tylko dzięki bliskiej współpracy z lokalnymi oddziałami, społecznościami lokalnymi i osobami, które mają większą świadomość tego, co jest istotne dla danego regionu, dzielnicy lub obszaru wiejskiego. Może to zostać osiągnięte jedynie poprzez szeroki i skoordynowany dialog obywatelski, angażujący wszystkie zainteresowane podmiotów i decydentów.

Krajowy dialog obywatelski jako dopełnienie dialogu na poziomie Unii Europejskiej

Mechanizmy na rzecz dialogu obywatelskiego, ustanowione na szczeblu lokalnym, regionalnym i krajowym nie tylko wzajemnie umacniają procesy tworzenia polityk społecznych, ale także wzmacniają rolę społeczeństwa obywatelskiego w UE. Jakkolwiek tworzenie polityk w zakresie zagadnień społecznych pozostaje w gestii każdego państwa członkowskiego, dalszy postęp może zostać osiągnięty poprzez wymianę idei, doświadczeń, analiz porównawczych i nauczania pomiędzy państwami członkowskimi UE.

Otwarta Metoda Koordynacji w zakresie zagadnień społecznych (OMK w polityce społecznej) - jako część Strategii Lisbońskiej 2000-2010 - ułatwiła zaangażowanie organizacji społecznych w sferze ochorony społecznej w rozwój polityki na szczeblach krajowych i europejskim. Jednym z głównych celów OMK w polityce społecznej miało być dobre rządzenie, przejrzystość oraz zaangażowanie zainteresowanych stron w tworzenie, wdrażanie i monitorowanie polityki w zakresie emerytur, integracji społecznej oraz zdrowia i opieki długoterminowej. Wkład Unii Europejskiej w ten proces miał zapewnić właściwie skoordynowanie krajowych polityk na rzecz integracji i zabezpieczeń społecznych oraz objęcie zainteresowanych podmiotów na każdym szczeblu. Dodatkowo, ludzie doświadczający ubóstwa oraz wykluczenia społecznego zostali aktywnie włączeni w ten proces. OMK w polityce społecznej umożliwiła także organizacjom osób starszych, reprezentującym głosy tych spośród nich, którzy doświadczają ubóstwa, udział w debacie na szczeblu europejskim i krajowym.

Proces OMK w polityce społecznej został włączony do Strategii Europa 2020 i jest obecnie częścią jej flagowej inicjatywy w zakresie redukcji ubóstwa i wykluczenia społecznego. Według Komisji Europejskiej, sposób, w jaki zostanie zorganizowany udział zainteresowanych stron w ramach nowej strategii, powinien zostać ostatecznie ukształtowany do końca 2011 r. Organizacje społeczne żywią nadzieję, że zasady włączenia społeczeństwa obywatelskiego i jego organizacji w proces koordynacji polityki społecznej w całej UE nie tylko zostaną ustanowione, ale ulegną poprawie. W rzeczy samej, w wielu państwach członkowskich wymogi konsultacji społecznych w toku przygotowywania strategii na poziomie UE dostarczyły efektywnego narzędzia wpływu na krajowy proces tworzenia polityki społecznej.

W **Traktacie Lisbońskim** (artykuł 11) dialog obywatelski został przyjęty jako pierwsza zasada rządzenia. Zgodnie z tym artykułem, demokracja bezpośrednia, oparta na zaangażowaniu wszystkich zainteresowanych stron, może zredukować tak zwany deficyt demokracji w Unii Europejskiej. Artykuł 11 daje podstawę prawną dla dialogu obywatelskiego - różniąc go od dialogu społecznego - i ustanawia odpowiedzialność wszystkich instytucji UE. Podtrzymywanie tego logicznego i aktywnego zaangażowania wszystkich obywateli oraz ich organizacji powinno stać się zasadą dobrego rządzenia oraz w rezultacie - dopełnieniem demokracji bezpośredniej. W ten sposób dialog obywatelski stanie się głównym narzędziem w procesie tworzenia polityk społecznych i podejmowania decyzji w kontekście UE.

Od instytucji UE wymaga się prowadzenia „otwartego, przejrzystego i regularnego dialogu ze stowarzyszeniami przedstawicielskimi oraz społeczeństwem obywatelskim”. Zgodnie z artykułem 11, instytucje UE wspólnie odpowiadają za zapewnienie społeczeństwu obywatelskiemu, które ucieleśnia aspiracje i interesy obywateli Unii, aktywnego udziału w formułowaniu polityki społecznej i procesów w niej zachodzących. Niezbędne będzie zatem rzeczywiste i długotrwałe zaangażowanie się instytucji UE w trwały i zorganizowany dialog ze społeczeństwem obywatelskim na szczeblu europejskim i krajowym.

II. Zaangażowanie organizacji osób starszych w dialog obywatelski

Aktywne zaangażowanie zwykłych ludzi w proces tworzenia polityki społecznej poprzez konsultacje, dyskusje przy okrągłym stole, publiczne debaty, konferencje uzgadniające, spotkania nieformalne itp. umacniają demokrację bezpośrednią – poprzez ułatwianie partnerstwa pomiędzy wszystkimi zainteresowanymi stronami w zakresie organizacji i rządzenia społeczeństwem. Jednakże w celu zapewnienia, iż zaangażowanie obywateli jest rzeczywistym dialogiem z decydentami i innymi zainteresowanymi podmiotami – a nie jedynie wymianą informacji – istnieje konieczność stworzenia ram prawnych dla dialogu obywatelskiego, które ustanowią reguły i wyklarują cele tego procesu. Zorganizowany dialog obywatelski dotyczący praw, zakresu odpowiedzialności i oczekiwań musi być oparty na wzajemnej wiedzy zainteresowanych podmiotów.

Jakie są korzyści z uczestnictwa w dialogu obywatelskim?

Dla osób starszych

Dialog obywatelski dostarcza okazji do wpływu na procesy, w ramach których ogólne cele polityczne są przekładane na kształtowanie konkretnych polityk oraz zapewnianie ciągłości podjętych kroków. Osoby starsze, z kilkoma wyjątkami, mają niewielką wiedzę na temat tego, jak oddziaływać na procesy tworzenia polityki społecznej. Jednocześnie ci, których dotknęło ubóstwo lub wykluczenie społeczne są jeszcze mniej zaangażowani w główny nurt społecznych debat lub inicjatyw. Aktywny udział osób starszych w kształtowaniu i wdrażaniu celów politycznych daje im zatem szansę aby zostać usłyszanym, a ich poglądy – wzięte pod uwagę. Udział w dialogu obywatelskim daje osobie starszej nie tylko

okazję do zabrania głosu w danej kwestii, ale także do bycia uznaną za równorzędnego partnera dyskusji. Aktywny i regularny udział osób starszych w dialogu obywatelskim pomaga w szczególności w:

- Umocnieniu pewności siebie i wzroście szacunku dla samego siebie;
- Uzyskaniu informacji i poszerzeniu świadomości na tematy z zakresu spraw ekonomicznych, socjalnych, instytucjonalnych i społecznych;
- Lepszym artykułowaniu i wyrażaniu potrzeb oraz żądań, co z kolei pomaga w lepszym ich zrozumieniu przez osoby z zewnątrz;
- W większym rozumieniu potrzeb osób starszych, w szczególności tych najbardziej bezbronnych, których poglądy w zakresie polityki społecznej integracji są często pomijane, przez innych ludzi;
- W poprawie ogólnej postawy społeczeństwa względem osób starszych oraz w tworzeniu i scalaniu sojuszy i powiązań z innymi grupami wiekowymi;
- Tworzeniu i dalszej poprawie poczucia solidarności pomiędzy wszystkimi grupami wiekowymi oraz wspieraniu międzygeneracyjnej wymiany poglądów i współpracy.

Dla organizacji osób starszych

Aspiracje organizacji osób starszych, by uczestniczyć w dialogu obywatelskim odzwierciedlają nie tylko pragnienie wpływu na procesy tworzenia polityki społecznej, ale służą także jako sposób na poprawę rozumienia zjawiska starzenia się w społeczeństwie. Organizacje seniorskie chcą być równoprawnymi partnerami w debacie politycznej, w celu dalszego uświadamiania trosk i żądań ich członków. Dzięki dostępowi do procesu tworzenia polityk, organizacje osób starszych mogą także zapewniać swoim członkom informacje zwrotne na temat postępów. To zaś z kolei ułatwia ludziom starszym zrozumienie całości procesów decyzyjnych oraz właściwe zareagowanie na nie.

“Aspiracje organizacji osób starszych, by uczestniczyć w dialogu obywatelskim odzwierciedlają nie tylko pragnienie wpływu na procesy tworzenia polityki społecznej, ale służą także jako sposób na poprawę rozumienia zjawiska starzenia się w społeczeństwie.”

“Nadrzędnym celem decydentów powinno być wdrażanie takich działań, które najlepiej służą potrzebom całego społeczeństwa, włączając w to grupy słabo reprezentowane w głównym nurcie polityk i sferze społecznej.”

Mechanizmy konsultacji i udziału organizacji osób starszych pomagają zatem w:

- Poprawie obecności i umocnieniu głosu starzejących się ludzi, które reprezentują;
- Szerzeniu postulatów osób starszych, czynieniu ich bardziej rozumianymi na zewnątrz i uwzględnianiu ich w trakcie tworzenia polityk na każdym szczeblu;
- Potwierdzaniu statusu organizacji jako reprezentantów osób starszych;
- Definiowaniu własnej roli jako równorzędnego partnera w rozwoju polityk;
- Angażowaniu większej ilości osób starszych do udziału w organizacjach oraz obronie własnych praw;
- Przyciąganiu większej ilości organizacji osób starszych do udziału w procesie kształtowania polityk oraz reprezentowaniu osób starszych w tym procesie.

Dla decydentów

Otwartość i przejrzystość w ciągu całego procesu tworzenia polityk – od kształtowania, zaaprobowania, wdrożenia, monitorowania, aż do oceny i ewentualnego przeformułowania – nie tylko ułatwia rozwój nowych praw, wdrażanie działań politycznych lub poprawę ich jakości, ale umacnia także system demokratyczny jako taki. Nadrzędnym celem decydentów powinno być wdrażanie takich działań, które najlepiej służą potrzebom całego społeczeństwa, włączając w to grupy słabo reprezentowane w głównym nurcie polityk i sferze społecznej. Stały i trwały udział społeczeństwa obywatelskiego na każdym szczeblu procesu podejmowania decyzji i tworzenia polityki społecznej jest niezbędny dla demokracji bezpośrednio. Dopuszczanie i wspieranie stałego udziału i wkładu organizacji osób starszych w procesie tworzenia polityk jest instrumentem pomagającym decydentom w:

- Dostosowaniu polityk i strategii na wszystkich szczeblach do potrzeb osób starszych, w szczególności tych najbardziej wykluczonych, którzy są nieobecni w debacie nad

kształtem polityki muszą walczyć o przestrzeganie swoich praw;

- Budowaniu szerokiego porozumienia dla proponowanych działań politycznych pomiędzy różnymi grupami społecznymi i uzyskaniu ich poparcia dla długoterminowych reform np. w systemie zabezpieczeń społecznych;
- Lepszym zrozumieniu potrzeb osób starszych i promowaniu ich poprzez tworzenie odpowiednich polityk, tak aby zostały one zaakceptowane i uzyskały szerokie poparcie;
- Wykorzystaniu wiedzy, umiejętności i potencjału osób starszych i ich organizacji z korzyścią dla społeczeństwa jako całości.

Jakie są przeszkody i wyzwania na drodze do zaangażowania?

Uporczywe przeszkody i wyzwania dla dynamicznego rozwoju dialogu obywatelskiego są zarówno natury „wewnętrznej” jak i „zewnętrznej”. Przeszkody zewnętrzne to nieprzyjazne środowisko instytucjonalne czy bariery prawne. Istnieje ogólny brak kultury partycypacji, mającej na celu spotęgowanie dialogu obywatelskiego oraz zapewnienie pełnego i trwałego zaangażowania społeczeństwa obywatelskiego w debatę na temat kształtowania polityki społecznej. Przeszkody wewnętrzne są natomiast przypisane samemu społeczeństwu obywatelskiemu: niedostateczna zdolność organizacyjna, niewystarczająca zachęta nie dostrzeganie wspólnego interesu itp. Również obojętność względem demokracji, jej struktur oraz mechanizmów w ramach samego społeczeństwa obywatelskiego, może dodatkowo działać negatywnie na proces angażowania się w tworzenie polityki społecznej.

Przeszkody zewnętrzne

Dostęp do informacji

Z perspektywy osób starszych, głównym zewnętrznym wyzwaniem, związanym z samym udziałem w debacie i wpływu na kształt polityki jest brak dostępu do informacji. Władze administracji publicznej nie biorą pod uwagę problemów zwykłych obywateli i ich organizacji ze zdobyciem koniecznych informacji na temat „kiedy, gdzie i jak” mogą oni wziąć udział w debacie na temat kwestii ich dotyczących. Biorąc pod uwagę obecny ciągły napływ wiadomości oraz informacji, obywatelom jest jeszcze trudniej wybrać i znaleźć informacje, których szukają. Władze administracji publicznej mają obowiązek zagwarantowania wszystkim równego dostępu do informacji, jak i podania informacji na temat istniejących kanałów i/lub platform wymiany poglądów oraz współdecydowania w tworzeniu polityk.

Nieodpowiednie środowisko prawne

Istnieje ogólny brak regulacji prawnych, wspierających stały udział obywateli w debatach na tematy instytucjonalne, socjalne, ekonomiczne i inne istotne kwestie. Struktury dialogu obywatelskiego w kwestiach starzenia się, w szczególności społecznej integracji, dobrobytu lub jakości życia w późnym wieku, zdarzają nawet rzadziej. Dla przykładu, wiele istniejących rad obywatelskich na szczeblu miejskim rzadko skupia się bezpośrednio na kwestiach starzenia, nawet jeśli osoby starsze reprezentują rosnącą część ich lokalnych społeczności. Niewiele poświęca się na przedyskutowanie specyficznych problemów osób starszych, takich jak nieadekwatna do potrzeb długoterminowa opieka, problemy związane z niepełnosprawnością lub wykluczeniem społecznym.

Opór przed dzieleniem się władzą ze społeczeństwem obywatelskim

Po stronie decydentów, włącznie z urzędnikami, istnieją psychologiczne i kulturowe przeszkody, które powstrzymują przed dzieleniem się władzą z zainteresowanymi stronami, nie będącymi instytucjami, w szczególności z przedstawicielami społeczeństwa obywatelskiego. Decydenci często nie chcą dzielić się

„władzą” ze społeczeństwem obywatelskim, a nawet formalnie uznać jego roli i wpływu. Dodatkowo, nawet tam gdzie struktura dla dialogu obywatelskiego istnieje, organizacje osób starszych muszą walczyć aby uzyskać prawo do konsultowania i wniesienia swego wkładu w proces kształtowania polityk lokalnych. Gdy decydenci mówią o udziale, zazwyczaj mają na myśli informowanie o podjętych decyzjach, niż regularną i efektywną dyskusję na temat kształtowania polityki.

Niewielkie zainteresowanie najbardziej zagrożonymi grupami

Decydenci zazwyczaj niewłaściwie rozumieją kwestie udziału w ogóle i jest to szczególnie wyraźne w przypadku najbardziej bezbronnych i niewidocznych grup społecznych. Próby podjęcia dialogu są zazwyczaj ograniczone do tych grup i osób, które są w jakiś sposób już zaangażowane w główne, dominujące zagadnienia społeczne. Najbardziej pokrzywdzone przez los osoby starsze – niezależnie czy doświadczają ubóstwa lub społecznego wykluczenia – rzadko są grupą, na której skupiają się inicjatywy na rzecz społecznej integracji lub dialogu obywatelskiego. Istnieje również tendencja do unikania konsultacji w kwestiach kontrowersyjnych na korzyść tematów, które znajdują się w kręgu szczególnego zainteresowania decydentów. Dla przykładu, debata na temat aktywnego starzenia się koncentruje się głównie na aktywizacji zawodowej starszych pracowników, z którymi dialog jest łatwiejszy i może przynieść wymierne korzyści. Tak wąskie podejście do dialogu obywatelskiego może podważyć cały jego fundament.

Przeszkody wewnętrzne

Brak pewności siebie

Brak pewności siebie u osób starszych powstrzymuje przed podjęciem indywidualnej lub zbiorowej inicjatywy w celu wyrażenia swoich obaw. Często wywodzi się to z faktu, iż złożoność procesów politycznych i procedur konsultacji zniechęca osoby starsze do aktywnego udziału w kształtowaniu lokalnej polityki społecznej. U wielu osób starszych istnieje ogólny brak pewności siebie,

„Decydenci często nie chcą dzielić się „władzą” ze społeczeństwem obywatelskim, a nawet formalnie uznać jego roli i wpływu.”

„Istnieje również tendencja do unikania konsultacji w kwestiach kontrowersyjnych na korzyść tematów, które znajdują się w kręgu szczególnego zainteresowania decydentów.”

"Aczkolwiek istnieją osoby starsze niezainteresowane lub zainteresowane w niewielkim stopniu wpływaniem na rozwój polityki lokalnej, to znacznie częściej jednak seniorzy nie widzą celowości w udziale w dialogu obywatelskim..."

"Przy braku regularnego wsparcia finansowego ze strony władz, organizacje społeczeństwa obywatelskiego nie mogą odgrywać roli w sposób, w jaki się tego od nich oczekuje."

dotyczący ich umiejętności i zdolności do wzięcia udziału w zorganizowanej debacie. Wielu obywateli nie jest przyzwyczajonych do przemawiania na szerokim forum lub artykułowania swoich obaw czy też formułowania rekomendacji. Niewleka jest też wiedza o istniejących procedurach udziału, co stanowić może kolejną przyczynę powstrzymującą osoby strasze przed przejęciem inicjatywy.

Brak zaufania obywateli do polityki i demokracji.

Rosnąca przepaść pomiędzy polityką z jednej strony oraz codziennymi realiami z drugiej, stopniowo powiększa wyobcowanie ludzi z debat na temat kształtu polityki społecznej i zniechęca obywateli do udziału w demokratycznych mechanizmach. Aczkolwiek istnieją osoby starsze nie zainteresowane lub zainteresowane w niewielkim stopniu wpływaniem na rozwój polityki lokalnej, to znacznie częściej jednak seniorzy nie widzą celowości w udziale w dialogu obywatelskim i są przekonane, że ich głos będzie miał niewielki lub żaden wpływ na końcowe decyzje.

Brak środków finansowych

Organizacje pozarządowe są często niedofinansowane, a nawet jeśli otrzymują środki, są one zazwyczaj albo doraźnymi albo krótkoterminowymi dotacjami, które umożliwiają im sfinansowanie niewiele ponad bieżącą działalność. Brak środków finansowych i potencjalne ryzyko wstrzymania działalności, podważa zdolność społeczeństwa obywatelskiego do zaangażowania się w trwały dialog w zakresie rozwoju polityki. Procesy tworzenia polityki społecznej są cykliczne i wymagają regularnego zaangażowania na wszystkich szczeblach, włączając w to kształtowanie i rozwój decyzji politycznych, ich wdrażanie, ocenę i ponowne dopracowanie. Przy braku regularnego wsparcia finansowego ze strony władz, organizacje społeczeństwa obywatelskiego nie mogą odgrywać roli w sposób, w jaki się tego od nich oczekuje. Ich wkład w tworzenie polityki społecznej może być zatem tylko częściowy i jako taki – niewystarczający.

Reprezentacja osób starszych

Organizacje społeczeństwa obywatelskiego zawsze znajdowały się na pierwszej linii w apelowaniu do rządów o zwiększenie demokratycznych standardów, w tym mechanizmy partycypacji, takie jak dialog obywatelski. Jednakże niektóre z NGOs same nie stosują tych standardów wewnętrznie, względem swoich wyborców. Ich sposób wyboru własnych przywódców, ich wewnętrzne procedury robocze i procesy tworzenia polityki, ich sposób koordynacji działań pomiędzy oddziałami itp. mogą także nie spełniać demokratycznych standardów. Dalszą kwestią jest brak partii politycznych, reprezentujących osoby starsze na szczeblu krajowym. Taka reprezentacja mogłaby ułatwić lobbowanie na szczeblu krajowym i wywieranie nacisku na rząd w kwestii zajęcia się problemami osób starszych.

Jakie są czynniki decydujące o skutecznym zaangażowaniu się?

Następujące wewnętrzne czynniki mogą zwiększać udział osób starszych oraz reprezentujących ich organizacji w procesie tworzenia polityki:

- **Świadomość praw i zobowiązań** – regularne szkolenia oraz informacja są zasadniczym warunkiem zdobywania pewności siebie osób starszych oraz zrozumienia zasad działania instytucji.
- **Świadomość bieżących postępów** – nieprzerwana, dwustronna komunikacja z osobami starszymi oraz informowanie o wynikach realizowanych przez organizację akcji lobbujących lub innych inicjatyw na rzecz procesu wpływania na kształty polityki lokalnej.
- **Udział najbardziej narażonych** – wyciągnij rękę, informuj, pomóż i zachęć do udziału tych najbardziej bezbronnych starszych ludzi, którzy nie są w stanie domagać się swych praw.
- **Motywacja do działania w imieniu innych osób starszych** – starzejąca się część społeczeństwa potrzebuje swoich przywódców i ekspertów, gotowych zainicjować działania i zaangażować się w reprezentowanie na zewnątrz.

- **Umiejętności komunikacyjne** – zachęcaj i ucz osoby starsze przemawiać publicznie i/lub bezpośrednio rozmawiać z urzędnikami i politykami. Osoby starsze są bardziej skuteczne i postrzegane jako bardziej wiarygodne, gdy mówią we własnym imieniu.
- **Wewnętrzna spójność w kwestii starzenia** – upewnij się, że stanowisko w dziedzinie polityki społecznej jest wypracowane wspólnie przez członków organizacji osób starszych oraz oparte na szerokim porozumieniu tj. na wspólnych poglądach wszystkich członków wszystkich szczebli na dany temat.
- **Promocja nieformalnych sieci i sojuszy** – ustanowienie połączeń pomiędzy wszystkimi istniejącymi inicjatywami, ruchami, organizacjami, zarówno formalnymi jak i nieformalnymi, które pracują z oraz na rzecz osób starszych.
- **Współpraca w zakresie społeczeństwa obywatelskiego** – znajdź wspólne kwestie i rozwiń wspólną argumentację oraz stanowisko z organizacjami obywatelskimi reprezentującymi inne grupy społeczne np. dzieci, młodzież kobiety itp.
- **Tworzenie sieci poza ramami społeczeństwa obywatelskiego** – połącz się z innymi zainteresowanymi stronami, takimi jak dostawcy usług, lokalna policja, ale także przedstawiciele przemysłu, biznesu instytucji edukacyjnych itp., aby uzyskać ich poparcie i zwiększyć skuteczność procesu lobbowania.
- **Pozytywne środowisko instytucjonalne** – zapewnienie struktury prawnej oraz organizacyjno-finansowe wsparcie, w celu ustanawiania reprezentacji ciał doradczych na rzecz kwestii procesu starzenia np. lokalnych rad seniorów, stałego forum w zakresie kwestii starzenia, komisji parlamentarnych oraz grup do spraw osób starszych itp.
- **Przejrzystość i odpowiedzialność** – ustanowienie standardowych procedur i reguł dla dialogu obywatelskiego i procesów partycypacji na różnych szczeblach tj. umożliwienie dostępu osobom starszym do władz lokalnych i krajowych.
- **Międzyplaszczynowa koordynacja** – wzmocnienie powiązań pomiędzy UE, krajowymi i lokalnymi szczeblami tworzenia polityki, w celu ułatwienia i umacniania zaangażowania społeczeństwa obywatelskiego i jego udziału w debatach i kształtowaniu rozwoju polityk społecznych.

III. Rekomendacje na rzecz umacniania dialogu obywatelskiego

Rekomendacje na rzecz umacniania dialogu obywatelskiego

Obywatelski dialog może zostać wzmocniony dzięki następującym czynnikom zewnętrznym leżącym w gestii administracji państwowej:

- **Otwartość i dostępność** – administracja państwowa i decydenci wszystkich szczebli muszą być dostępni dla osób starszych i reprezentujących ich organizacji w zakresie wspólnego omawiania i kształtowania polityki społecznej.
- **Współodpowiedzialność i współpraca** – uznanie roli społeczeństwa obywatelskiego i w szczególności, organizacji osób starszych jako równorzędnego partnera w procesie podejmowania decyzji z prawem do wniesienia wkładu na rzecz rozwoju instytucjonalnego i kształtowania polityki społecznej.

Aby zagwarantować osobom starszym skuteczny udział w procesach podejmowania decyzji, zarówno społeczeństwo obywatelskie jak i władze administracyjne wspólnie odpowiadają za umożliwienie i organizowanie takiego udziału. Poniższy krótki przewodnik prezentuje odpowiednie zadania i obowiązki organizacji osób starszych i władz administracyjnych, w celu urzeczywistnienia dialogu obywatelskiego na rzecz osób starszych.

Nasze zalecenia zawierają sugestie w zakresie tego, jak w pierwszej kolejności zachęcić same osoby starsze. Tego rodzaju możliwości mają głównie organizacje ustanowione dla osób starszych, które powinny dostarczać

"Dynamiczny dialog obywatelski na rzecz starzenia będzie możliwy dzięki osobom starszym, które są zarówno świadome, pewne siebie, jak i gotowe reprezentować interesy starszej części społeczeństwa."

"Zaangażowanie na wszystkich poziomach decyzyjnych jest bowiem istotne po to, aby dialog obywatelski stał się rzeczywistością, w której głos osób starszych zostanie usłyszany i wzięty pod uwagę na każdym szczeblu procesu tworzenia polityki społecznej."

niezbędnych informacji, umiejętności i wiedzy, w celu włączenia w proces tworzenia polityki społecznej. Dynamiczny dialog obywatelski na rzecz starzenia będzie możliwy dzięki osobom starszym, które są zarówno świadome, pewne siebie, jak i gotowe reprezentować interesy starszej części społeczeństwa.

Prezentujemy również zadania dla władz administracyjnych na szczeblu krajowym, regionalnym i lokalnym, które w naszej opinii muszą być wykonane tak, aby wspierać i wdrażać zorganizowany i trwały dialog obywatelski na rzecz osób starszych. Zaangażowanie na wszystkich poziomach decyzyjnych jest bowiem istotne po to, aby dialog obywatelski stał się rzeczywistością, w której głos osób starszych zostanie usłyszany i wzięty pod uwagę na każdym szczeblu procesu tworzenia polityki społecznej.

Zadania dla organizacji osób starszych

Jak wzmacniać postawę osób starszych

Kształć i ucz nowych umiejętności

- **Pracuj nad zwiększeniem szacunku i pewności siebie osób starszych** poprzez ułatwianie dostępu do stałego nauczania i edukacji oraz przez zachęcanie do kreatywności, pewności siebie i bycia widocznym;
- **Ucz osoby starsze praktycznych umiejętności, które umożliwią im wzięcie aktywnego udziału w debatach społecznych** np. jak przemawiać publicznie, napisać petycję, używać internetu oraz innych zdobyczy technologii itp.
- **Zapewnij wiedzę na temat zrozumienia lokalnej oraz krajowej polityki i polityk społecznych.** Wiedza taka jest nieoceniona, by umożliwić aktywne zaangażowanie społeczne oraz skuteczny udział w dialogu obywatelskim.

Informuj i poszerzaj świadomość

- **Informuj zwykłych ludzi o ich prawach i obowiązkach** aby zmobilizować do aktywnego udziału w demokracji np. w lokalnych wyborach, referendum itp.
- **Poszerzaj świadomość na temat mechanizmów demokratycznych i procesów uczestnictwa**, tj. co oznacza bycie aktywnym w życiu obywatelskim, dlaczego ważnym jest wyrażenie swojego głosu bezpośrednio, co może zostać osiągnięte poprzez aktywny udział itp.

Angażuj w ruchy oddolne

- **Ułatwaj udział osób starszych w codziennej pracy organizacji seniorów** poprzez praktyczne działania np. wyjdź naprzeciw ograniczeniom w zakresie mobilności, stanu zdrowia itp. poprzez dostarczanie darmowego transportu w celu udziału w spotkaniach, rozpowszechniaj informacje i udzielaj informacji zwrotnych najbardziej wykluczonym poprzez rozmowy telefoniczne, bezpośrednie dyskusje lub krótkie podsumowania wysyłane pocztą itp.
- **Zachęcaj osoby starsze do uczestnictwa, przemawiania we własnym imieniu i obrony własnych interesów** w ramach istniejących inicjatyw społeczeństwa obywatelskiego, w szczególności na szczeblu lokalnym, takich jak rady seniorów, komitety doradcze w domach opieki, uniwersytetach trzeciego wieku, grupach sąsiedzkich i utworzonych przez społeczność lokalną czy stowarzyszeniach itp.

Zapewnij udział

- **Szukaj, kontaktuj się i zapraszaj do uczestnictwa najmniej aktywne osoby starsze** np. ubogie lub wykluczone, samotne lub żyjące na najbardziej odległych obszarach, starsze kobiety, ludzi z wczesną demencją, starsze osoby z mniejszości etnicznych itp.
- **Promuj wzajemne wspieranie się wśród osób starszych**, poprzez rozwijanie poczucia solidarności pomiędzy, włączając w to tych, którzy doświadczają ubóstwa i/lub wykluczenia społecznego tj. wszystkie osoby starsze, które pragną i są w stanie dotrzeć do organizacji przedstawicielskich.

- Organizuj spotkania, nieformalne wymiany poglądów lub dyskusje tematyczne z grupami należącymi do innych grup wiekowych i społecznych, aby umocnić u starszych ludzi przekonanie, że należą do szerszej społeczności opartej na różnicowaniu i tolerancji.

Jak uczestniczyć w dialogu obywatelskim na rzecz starzenia

Zbieraj dowody wśród zwykłych ludzi

- Zanim przygotujesz stanowisko czy odpowiedź w zakresie konsultacji społecznych organizuj spotkania z udziałem osób starszych na szczeblu lokalnym. Zebrania takie muszą mieć na celu poznanie opinii zwykłych starszych ludzi i zebranie opinii na temat własnych potrzeb i obaw.
- Upewnij się, że głos najbardziej narażonych osób starszych jest zanotowany i dokładnie przekazany decydentom, np. osób samotnych, starszych kobiet, czy osób starszych z mniejszości etnicznych, itp.
- Spraw aby realia społeczne osób starszych stały się lepiej znane, poprzez przekaz ludzkich historii – używaj przykładów dyskryminacji ze względu na wiek tj. przedstawiaj prawdziwe historie wzięte z życia codziennego.

Przewiduj i inicjuj debaty

- W imieniu osób starszych systematycznie proś o zaproszenia, w celu umożliwienia udziału w istniejących strukturach dialogu obywatelskiego, po to by upewnić się, że wszystkie dostępne kanały i mechanizmy dialogu obywatelskiego są skutecznie wykorzystywane.
- Regularnie składaj propozycje własnych inicjatyw, opinie, zalecenia itp. w istotnych kwestiach politycznych aby zwrócić uwagę na obawy osób starszych.
- Inicjuj wymianę i debatę z zewnętrznymi zainteresowanymi podmiotami i opinią publiczną w kwestiach, w których głos osób starszych musi być wyrażony, w szczególności w kwestiach tabu, takich jak przemoc w stosunku do osób starszych, złożone formy dyskryminacji, czy multi dyskryminacja itp.

Współpracuj z innymi zainteresowanymi podmiotami

- Zaangażuj się w działalność z innymi organizacjami, reprezentującymi inne grupy społeczne np. dzieci, młodzież, kobiety, ludzi niepełnosprawnych i wykluczonych społecznie w celu przedstawienia pozycji osób starszych oraz zbuduj wspólne strategie w kwestiach, które was łączą.
- Zaangażuj odpowiednie osoby zainteresowane debatą na rzecz kwestii starzenia poprzez wspólną działalność np. badania i sondaże, debaty polityczne, imprezy w celu poszerzenia świadomości aby zbudować sieć obejmującą specyficzne kwestie, ze wspierającymi ją działaczami z różnych dziedzin.
- Przyciągaj zewnętrznych ekspertów, mających umiejętności i wiedzę na temat starzenia i/lub tworzenia polityk społecznych oraz użyj ich jako atutu dla poparcia interesów osób starszych np. w przygotowaniu oświadczenia w kwestii wspólnego stanowiska.
- Wykaż rolę i wkład prominentnych, dobrze znanych osób starszych w zakresie ich zawodowych i osobistych kompetencji oraz pozyskaj ich wsparcie w celu promocji społecznej integracji wszystkich osób starszych.

Informuj o rezultatach

- Działaj politycznie poprzez tworzenie listy żądań i wystanie ich do kandydatów politycznych przed wyborami.
- Użyj mediów, w szczególności na szczeblu lokalnym, do rozpowszechniania informacji i komunikowania rzeczywistości, której osoby starsze muszą stawiać czoła.
- Używaj różnych kanałów do rozprzestrzeniania informacji o debatach oraz oddolnych inicjatywach na rzecz tworzenia polityk społecznych oraz uświadamiaj o ich istnieniu osoby starsze oraz opinię publiczną np. przez blogi tematyczne dotyczące kwestii starzenia, sieci społecznościowe mobilizujące seniorów itp.

Dostarczaj opinie zwrotne oraz informuj na temat postępów

- Zapewnij osobom starszym regularny doptyw opinii zwrotnych poprzez mechanizmy raportowania takie jak sprawozdania ze spotkań, podsumowania oświadczeń w sprawie wspólnego stanowiska lub wkładu do konsultacji, biuletyny tematyczne, wywiady telefoniczne itp.
- Monitoruj postępy i wnoś swój wkład na wszystkich szczeblach kształtowania polityki społecznej. Kontynuacja lobbowania jest niezbędna aby osiągnąć wpływ na proces tworzenia polityki społecznej.

Zadania dla władz publicznych

W jaki sposób wesprzeć zorganizowany i trwały dialog obywatelski

Wzmacnianie organizacji osób starszych

- Traktuj równorzędnie każdą organizację, pracującą nad zapewnieniem osobom starszym udziału w tworzeniu polityki tj. angażuj każdą organizację bez względu na jej wiedzę i doświadczenie w działalności politycznej, tak aby każdy głos społeczeństwa obywatelskiego został usłyszany.
- Kształć w celu umocnienia wiedzy i umiejętności organizacji osób starszych, które są potrzebne w tworzeniu polityki np. w kwestiach prawnych, tematach bezpośrednio związanych z kwestiami starzenia, takimi jak opieka społeczna czy reformy systemów emerytalnych oraz w aspektach praktycznych, takich jak techniki lobbowania.
- Wesprzyj finansowo organizacje osób starszych, aby mogły stać się aktywnymi uczestnikami w procesie tworzenia polityki społecznej. Może się to odbywać przez długoterwale współfinansowanie systemowe, krótkoterminowe dotacje na programy tematyczne i/lub pomoc doraźną na bieżącą działalność, taką jak zwrot kosztów podróży/zakwaterowania, dostęp do internetu itp.

- Broń interesów osób starszych poprzez krajowych, regionalnych i lokalnych koordynatorów odpowiedzialnych za kontakty ze społeczeństwem obywatelskim, tak aby kwestie późnego wieku oraz potrzeb starzejącej się populacji nabrały ważności oraz zostały zauważone.

Zapewnij ramy prawne

- Ustanawiaj struktury prawne dla dialogu obywatelskiego, włączając w to dialog z obywatelami starszymi i ich przedstawicielami. Władze administracji publicznej, w szczególności na szczeblu krajowym, muszą stwarzać warunki dla bezpośrednich inicjatyw, które angażują w sposób stały starszych obywateli w nadawanie kształtu procesom tworzenia polityki społecznej.
- Uzgadniaj i egzekwuj wspólne standardy dialogu obywatelskiego, które ułatwiają prawdziwą wymianę poglądów w kwestiach polityki społecznej ze społeczeństwem obywatelskim. Ramy prawne dla dialogu obywatelskiego powinny zostać ustanowione w celu zagwarantowania jego przejrzystości oraz wzajemnej odpowiedzialności jego uczestników.
- Dostarczaj krajowych wytycznych w zakresie strategii angażowania osób starszych z korzyścią dla władz lokalnych oraz innych zainteresowanych podmiotów, włączając w to organizacje społeczeństwa obywatelskiego.

Umacniaj przejrzystość i odpowiedzialność

- Promuj struktury i mechanizmy dialogu obywatelskiego przez publikacje i szerzenie informacji w zakresie istniejącego lub planowanego zaangażowania lub procesów konsultacyjnych na wszystkich szczeblach tj. uczyn je wiadomymi tak szeroko jak to możliwe.
- Zapewnij dostęp do politycznych programów, raportów badawczych oraz każdej istotnej informacji przed spotkaniem z organizacjami osób starszych, tak aby ich przedstawiciele mogli się z góry przegotować do dyskusji, na temat odnośnych kwestii.

- Uświadamiaj innych decydentów oraz pracowników władz administracji na temat demokracji bezpośredniej (partycypatywnej). Muszą oni zrozumieć dlaczego i w jaki sposób władza powinna zostać przeniesiona z tradycyjnych instytucji politycznych na nowe formy i struktury zaangażowania politycznego obywateli.

Dostarczaj informacji zwrotnych

- Zapewnij regularny monitoring w trakcie oraz po procesie konsultacji, w celu umożliwienia organizacjom osób starszych reagowania i przyczyniania się do procesów tworzenia polityki na każdym etapie.
- Umożliw udział w procesie podejmowania decyzji najbardziej wykluczonym grupom. Stopień zaangażowania oraz wpływu tych grup jest zazwyczaj niewielki i wymaga zatem dodatkowego wsparcia.

Koordynuj

- Poszerzaj świadomość i zrozumienie dla istniejących struktur prawnych i/lub standardów jakości dialogu obywatelskiego na szczeblu centralnym i lokalnym, w celu lepszego wypełnienia obowiązków nałożonych na decydentów w zakresie angażowania zainteresowanych stron w proces tworzenia polityki społecznej.
- Ułatwaj zainteresowanym zaangażowanie na terenie całego kraju, włączając w to małe miasta, wsie lub lokalne społeczności, które są daleko od głównego nurtu tworzenia polityki. Głos społeczeństwa obywatelskiego i osób starszych jest niezbędny tam, gdzie decyzje polityczne wpływają na codzienne życie ludzi.
- Rozwijaj i ulepszaj kanały komunikacji, tak aby wspierać dyskusje pomiędzy wszystkimi istniejącymi forami dialogu obywatelskiego, w celu dzielenia się dobrymi praktykami oraz określania zaleceń dla tworzenia polityki społecznej na szczeblu centralnym.

Wnioski

Głównym zadaniem dialogu obywatelskiego jest umożliwienie wymiany poglądów oraz debaty pomiędzy decydentami i zainteresowanymi podmiotami – włączając w to społeczeństwo obywatelskie – w celu wspólnego kształtowania polityki. Wywiady przeprowadzone w ramach projektu WŁĄCZwiek, ujawniły wśród starszych ludzi rosnącą gotowość do aktywnego zaangażowania się w debatę polityczną. Jednakże decydenci oraz urzędnicy często nie chcą dopuścić obywateli do debaty lub po prostu nie wiedzą jak aktywnie wesprzeć organizacje przedstawicielskie, tak aby mogły one wziąć udział w procesie tworzenia polityki. Na szczęście, mentalność oraz postawy ulegają zmianie, co znajduje wyraz w coraz większej ilości zarówno nieformalnych inicjatyw jak i ram prawnych i struktur, ustanawianych w celu promowania aktywnego dialogu obywatelskiego.

Z perspektywy osób starszych, największą korzyścią z udziału w planowaniu polityki i wpływaniu na jej wdrażanie jest poprawa jakości ich życia. Jest szansa, że poprzez dialog obywatelski na temat kwestii starzenia, wypracowane polityki i rozwiązania prawne lepiej odpowiedzą na troski oraz pełniej zaspokoją potrzeby osób starszych. Dialog obywatelski polega na wysłuchaniu opinii obywateli oraz zachęcaniu i uznaniu ich wkładu w funkcjonowanie społeczności, w których żyją. Partnerzy projektu WŁĄCZwiek mają nadzieje, że niniejszy Przewodnik pomoże ułatwić aktywne zaangażowanie osób starszych w procesy decyzyjne na równi z innymi obywatelami, oraz że ich głos zostanie nie tylko usłyszany, ale także wpłynie na rozwój polityki w kwestii starzenia i integracji społecznej. Aktywne obywatelstwo i dobrobyt są prawami każdego, niezależnie od wieku.

“Wywiady przeprowadzone w ramach projektu WŁĄCZwiek, ujawniły wśród starszych ludzi rosnącą gotowość do aktywnego zaangażowania się w debatę polityczną.”

“Dialog obywatelski polega na wysłuchaniu opinii obywateli oraz zachęcaniu i uznaniu ich wkładu w funkcjonowanie społeczności, w których żyją.”

A sheet of white paper with 21 horizontal gray lines, providing a template for writing or drawing. The lines are evenly spaced and extend across most of the width of the page. There are small L-shaped corner marks in the four corners of the page.

Projekt WŁĄCZwiek, w tym obecny Przewodnik, został zrealizowany przez następujące kraje i organizacje:

- **Bułgaria:** Donka Paproikova Charitable Organisation oraz Tulip Foundation
- **Czeska Republika:** Zivot 90
- **Finlandia:** Association of Swedish-Speaking Pensioners
- **Niemcy:** BAGSO oraz Landesvereinigung für Gesundheit Niedersachsen
- **Włochy:** Ancescao Lazio
- **Polska:** Forum 50+ oraz Fundacja Ja Kobieta
- **Słowacja:** Forum Pre pomoc Starsim

W szczególności chcielibyśmy podziękować za ich udział i wkład:

- Osobom starszym z siedmiu partnerskich krajów, które wzięły udział w projekcie
- Dyrekcji Generalnej ds. Zatrudnienia, Spraw Społecznych i Integracji przy Komisji Europejskiej
- Międzyparlamentarnej Grupie ds. Starzenia i Solidarności Międzypokoleniowej przy Parlamencie Europejskim
- Komitecie Regionów
- Wszystkim tym, którzy przyczynili się do powstania i realizacji Projektu WŁĄCZwiek

Więcej informacji, dotyczących obecnego Przewodnika i Projektu WŁĄCZwiek, uzyskasz skontaktując się z

Maciejem Kucharczykiem
maciej.kucharczyk@age-platform.eu
lub wejdź na naszą stronę internetową
<http://www.age-platform.eu/en/action-name-02>

2001-2011: AGE is 10 years old!

AGE Platform Europe jest europejską siecią organizacji, skupiających ludzi powyżej 50 roku życia i reprezentuje ponad 28 mln osób starszych w Europie. AGE ma na celu wyrażanie i promowanie interesów 150 mln mieszkańców UE powyżej 50 roku życia oraz poszerzanie świadomości w kwestiach, które są przedmiotem ich największej troski.

111 rue Froissart
B-1040 Brussels
Tel: +32 2 280 14 70
Fax: +32 2 280 15 22
www.age-platform.eu

European Commission

Niniejsza (publikacja, konferencja, sesja szkoleniowa) jest finansowana w ramach Wspólnotowego programu na rzecz zatrudnienia i solidarności społecznej (2007-2013). Program ten jest zarządzany przez Dyрекcyję Generalną ds. Zatrudnienia, Spraw Społecznych i Równości Szans Komisji Europejskiej. Program został ustanowiony w celu finansowego wspierania realizacji celów Unii Europejskiej w obszarze zatrudnienia i spraw społecznych, określonych w Agendzie Społecznej, aby w ten sposób przyczynić się do osiągnięcia celów strategii lizbońskiej w tych dziedzinach.

Siedmioletni program skierowany jest do wszystkich zainteresowanych stron, które mogą pomóc w ukształtowaniu odpowiednich i skutecznych przepisów i polityki społecznej, w całej UE-27, na obszarze EFTA-EOG oraz w krajach kandydujących do członkostwa w UE.

Misją programu PROGRESS jest zwiększenie udziału UE we wspieraniu wysiłku państw członkowskich i ich dążeń do stworzenia większej liczby lepszych miejsc pracy i do zbudowania bardziej spójnego społeczeństwa.

Zgodnie z powyższymi założeniami program PROGRESS przyczyni się do:

- zapewnienia analizy i doradztwa strategicznego w obszarze polityk programu PROGRESS;
- monitorowania procesu wdrażania prawodawstwa i polityki UE w obszarach objętych programem PROGRESS oraz zapewnienia sprawozdawczości na ten temat
- promowania dzielenia się wiedzą na temat polityki, uczenia się i wzajemnego wspierania państw członkowskich w zakresie celów i priorytetów UE; oraz
- przekazywania opinii zainteresowanych stron i społeczeństwa jako całości

Szczegółowe informacje można uzyskać pod następującym adresem internetowym:
http://ec.europa.eu/employment_social/progress/index_en.html

Informacje zawarte w niniejszej publikacji niekoniecznie odzwierciedlają stanowisko lub opinię Komisji Europejskiej.